

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ ЛЬОТНИЙ КОЛЕДЖ**

Циклова комісія економіки та управління

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

навчальної дисципліни «Основи економічної теорії»
обов'язковий компонент
освітньо-професійної програми
першого (бакалаврського) рівня освіти

Аеронавігація

за темою № 2 - Форми організації суспільного виробництва

Харків 2022

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 26.09.2022 № 9

СХВАЛЕНО

Методичною радою
Кременчуцького льотного
коледжу
Протокол від 19.09.2022 № 2

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 23.09.2022 № 9

Розглянуто на засіданні циклової комісії економіки та управління,
протокол від 29.08.2022 № 2

Розробники: викладач циклової комісії економіки та управління, к.е.н.,
спеціаліст вищої категорії, викладач - методист, Пушкар О. І.

Рецензенти:

1. Викладач циклової комісії економіки та управління КЛК ХНУВС, к.е.н., старший викладач Цимбалістова О.А.
2. Зав. кафедри міжнародних економічних відносин та адміністрування, к.е.н., доцент КІ ВНЗ «Університет ім. А. Нобеля» Єфременко А.Г.

План лекцій:

1. Товарна форма організації суспільного виробництва .
2. Гроші та грошовий обіг.
3. Витрати виробництва. Прибуток.
4. Ринкова економіка.
5. Капітал сфери обігу.

Рекомендована література:

Основна література:

1. Білецька Л.В., Білецький О.В., Савич В.І. Економічна теорія: політекономія, мікроекономіка, макроекономіка – К.: ЦНЛ ., 2018.- 688с.
2. Горлач М.І., Соколов М.О., Кримов М.І., Лисенко С.Ф. та ін.. Економічна теорія: підручник для вищої школи – К.: ЦУЛ ., 2017.-532с.
3. Базилевич В.Д. Економічна теорія: Політекономія: Навчальний посібник – К.: Знання, 2014. – 711 с.
4. Базилевич В.Д. Економічна теорія: політекономія: практикум: Навчальний посібник – К.: Знання, 2013. – 496 с.
5. В.Д. Лагутін, Ю.М. Уманців, Т.А. Щербакова та ін. Економічна теорія : підручник – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. – 608 с.
6. Моцелюк Н.В. Політична економія. Економічний розвиток. Сучасні економічні системи. Світове господарство: Навчальний посібник – К.:ЦУЛ, 2014.-168с.
7. Осецький В.Л. Політекономія: Навчальний посібник – К.: НАУ, 2013. – 380 с.
8. Семененко В.М., Коваленко Д.І. Економічна теорія: Політекономія: Навчальний посібник – К.: ЦНЛ ., 2017.- 428с.
9. Сірко А.В. Економічна теорія: Політекономія: Підручник – К.:ЦУЛ, 2017.- 448с.
10. Старостенко Г.Г., Мірко Н.В. Політична економія: Навчальний посібник – К.: Кондор – Видавництво, 2013. – 464 с.
11. Федоренко В.Г. Політична економія: Підручник-К.: Алерта, 2015. – 487с.
12. Якобчук В.П. Економічна теорія: Навчальний посібник – К.: Ліра – К, 2015 – 408с.

Допоміжна література:

13. Базилюк А.В., Дерій Ж.В., Концева В.В., Хоменко І.О. Економічна теорія. Практикум: Навчальний посібник – К.: ЦУЛ ., 2012.-312с.
14. Башнянин Г.І. Політична економія. Навчальний посібник. – К.:ЦУЛ, 2013. – 410 с.

15. Кузнєцова Л.В. Політична економія: Навчально – методичний посібник – К.: НУХТ, 2011. – 181 с.
16. Лопух К.В. Сучасний монетаризм: Монографія – К.: ЦУЛ, 2015.-272с.
17. Луценко Г.П. Курс економічної теорії: практика і теорія: Електронний посібник – Кременчук: КЛК НАУ, 2011. – 207 с.
18. Мельникова В.І. Національна економіка: Навчальний посібник – К.: ЦУЛ, 2012. – 248 с.
19. Носова О.В. Національна економіка: Навчальний посібник – К.: ЦУЛ, 2013. – 512 с.
20. Панчишин С.М. Аналітична економія: Макроекономіка і мікроекономіка: Підручник: у 2-х кн. / За ред. С.М.. — К.: Знання, 2013. 615 с.
21. Старостенко Г.Г. Національна економіка: Навчальний посібник – К.: Ліра – К, 2011. – 432с.
22. Шевченко О.О. Історія економіки та економічної думки: сучасні економічні теорії: Навчальний посібник – К.: ЦУЛ., 2012. – 280 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

23. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.rada.gov.ua.
24. Нормативні акти України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nau.kiev.ua.

Текст лекції:

1. Товарна форма організації суспільного виробництва

1. Форми суспільного виробництва:

I. Натуральна (коли продукт праці призначений для особистого споживання).

II. Товарна (коли продукт праці перетворюється в товар, тобто призначений не для особистого споживання, а для обміну).

Товарне виробництво - це певна організація суспільного виробництва, при якій економічні стосунки між людьми виявляються через купівлю-продаж продуктів праці.

Причини виникнення товарного виробництва ринку:

1) суспільний поділ праці - означає спеціалізацію виробників на виготовлення окремих видів продукції і веде до підвищення продуктивності праці, росту обсягів виробництва.

2) соціально-економічний - відокремлення виробників (проявляється у виникненні приватної власності на засоби виробництва)

III. Безпосереднє суспільне виробництво (проявляється в розвинутих країнах) йде на зміну капіталістичному товарному виробництву.

Характеристики цієї форми:

- Поява гігантських компаній (ТНК), де продукція дочірніх компаній (філіалів) перестає бути товаром:

1) тому що вони передається між філіалами і материнськими компаніями (основною) по трансферним цінам (раніше без оплати);

2) дочірні і материнські компанії працюють по єдиному плану, мають єдині вимоги до якості продукції, єдиний ритм роботи;

- Контрактна система взаємозв'язків з покупцями (портфель замовлень на майбутній рік);

- Державне замовлення (ціна з відшкодуванням витрат виробництва).

2. Гроші та грошовий обіг

Гроші - це загальний еквівалент.

Гроші виникають з появою та розвитком товарних відносин.

Сутність грошей розкрито в їх функціях:

1. Міра вартості - гроші служать матеріалом для вираження вартості всіх вироблених в суспільстві товарів.

2. Засіб обігу - посередник в обміні товарів.

3. Засіб платежу – коли немає одночасного зустрічного руху товару і грошей (товару в кредит, виплата з/п).

4. Засіб нагромадження

Розрізняють наявні гроші (готівка) - банкноти, монети, і безготівкові гроші - засоби на рахунках в банку, держ. цінні папери, акції інвестиційних фондів

1. Світові гроші - ті, які обслуговують міжнародну торгівлю.

"Закон обігу грошей"/"Закон кількості грошей в обігу"/ із моделі Фішера :

$$M * V = P * Q, \text{ де:}$$

M - кількість грошей

V - швидкість їх обігу

P - ціна, обсяг товару

PQ - сума товарних цін

Третій розвиток функції грошей, як засобу платежу (№ 3), ця формула набуває складного вигляду:

$$M = P * Q - K + П - ВП, \text{ де:}$$

K - сума цін товарів, проданих у кредит

П- сума платежів за боргові зобов'язання.

ВП - сума взаємно погашених безготівкових платежів

Грошовий обіг - це рух грошей, який опосередковує оборот товарів та послуг.

Найважливіші компоненти грошової системи:

- національна грошова одиниця (грн.), яка виражається в цінах товарів та послуг;

- система кредитних і паперових грошей, розмінних монет;

- система емісії (випуску) грошей;

- державні органи, які керують питаннями регулювання грошового обігу.

Грошова маса - сукупність готівкових та безготівкових купівельних і платіжних засобів, які забезпечують обіг товарів і послуг в народному господарстві.

Ліквідність - це легко реалізованість, швидкість перетворення в грошову форму без втрати вартості 100% ліквідність у готівці.

3. Витрати виробництва. Прибуток.

Витрати виробництва - це вираження в грошовій формі витрати на виробництві і реалізацією продукції (придбання виробничих ресурсів). Цей показник ще називається собівартістю продукції.

На підприємстві розрізняють:

1. Постійні витрати (FC) - витрати, які не залежать від обсягу виробництва (орендна плата, амортизаційні відрахування, оплата праці працівників, що знаходяться на погодинній оплаті праці - бухгалтер).

2. Змінні витрати (VC) - це витрати, які залежать від обсягу виробництва продукції (витрати на сировину і матеріали, силова електроенергія, з/п відрядників)

3. Сукупні витрати - $TC = FC + VC$. TC - це собівартість обсягу продукції (річного).

4. Середні сукупні витрати - це собівартість одиниці продукції. Собівартість одиниці продукції це один із найважливіших показників ефективності виробництва, зниження якого призводить до збільшення прибутку.

Розрізняють також прямі і непрямі витрати виробництва.

З/п основних виробничих робітників, витрати сировини, палива та матеріалів відноситься до прямих витрат, тому що прямо включається в собівартість продукції.

Непрямі витрати - це витрати, які прямо не відносяться до собівартості продукції різних видів (з/п бухгалтера).

Прибуток - це чистий дохід підприємства.

Чистий прибуток - це прибуток, який спрямований на розвиток виробництва, матеріального заохочення працівників, поповнення резервного фонду, виплату дивідендів, погашення раніше взятих кредитів. Це прибуток, що залишився на підприємстві після розрахунку з державними та місцевими бюджетами.

4. Ринкова економіка.

Ринок — це обмін; це економічні відносини між виробником і споживачем;

Функції ринку:

1. Регулююча - регулює виробництво товарів.

2. Розподільна - розподіляє фактори виробництва по сферах економіки.

3. Інформаційна - ринок інформує про стан економіки.

4. Стимулююча – ринок стимулює зниження витрат.

5. Контрольна – контролює корисність праці.

Основні елементи ринку (праці):

1. Ціна.

2. Попит і пропозиція.

3. Конкуренція.

Ринок - це складна структура, тому є багато критеріїв поділу на види.

Основним критерієм є економічне призначення об'єкта ринкової діяльності (об'єкт ринку):

- ринок товарів та послуг;

- фінансовий ринок:

а) грошовий ринок (валютний, чеки обслуговування міжнародного платіжного обігу, міжбанківський ринок - це частина ринку позикового капіталу);

б) ринок капіталів (ринок цінних паперів - фондовий ринок і ринок середньо - і довгострокових банківських кредитів);

Ринкова інфраструктура - це сукупність структур, які сприяють існуванню ринкових відносин.

Елементами інфраструктури в сучасній ринковій економіці є:

- підприємства роздрібної та оптової торгівлі;

- кредитна структура і комерційні банки;

- аукціони, ярмарки та інші форми організованого позабіржового посередництва;

- аудиторські компанії;

- податкова система, податкові інструкції.

Суб'єкти ринкової економіки:

- домогосподарство - це економічна одиниця, що складається з одного або більше чоловік, які об'єднують свої доходи, мають спільну власність та разом приймають економічні рішення.

- підприємство (фірма) -- це товаровиробник і основна ланка економіки. Це будь-який господарюючий суб'єкт, що займається виробничим споживанням ресурсів та виробляє товари чи послуги заради отримання прибутку.

- держава - теж суб'єкт економіки. Саме за допомогою державної власності реалізуються державні пріоритети. Держава розглядається як сукупність органів влади, що є координатором та регулятором економічного життя.

5. Капітал сфери обігу.

Існують такі види, як товарний і торгівельний капітал.

Товарний капітал – це одна з функціональних форм промислового капіталу.

Торгівельний капітал – це капітал, який обслуговує процес перетворення товарної вартості на грошову в сферу обігу.

Позичковий капітал – це певна сума вільних грошей, які надаються їх власником у тимчасове користування іншій особі (підприємцю) з метою отримання процента (капітал,

Конкретною формою руху позичкового капіталу є кредит, сутність якого полягає в мобілізації тимчасово вільних грошових коштів і розміщення їх на умовах повернення й прибутковості.